

Akviziční a de-akviziční činnost muzeí a galerií

ZDENĚK KUCHYŇKA

SLÁDEČKOVO VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V KLDNĚ

V závěru roku 2014 vydalo Židovské muzeum v Praze sborník s devíti příspěvky, které byly předneseny 20. června 2014 na pracovním semináři v jeho Oddělení pro vzdělávání a kulturu.

Opora v zákoně

Téma obohacování sbírek a jejich zkvalitňování i opačným procesem, tedy vyřazováním sbírkových předmětů, je tématem nepochybně závažným. Ukazuje to už úvodní příspěvek *Tvorba sbírek muzejní povahy – muzeologická východiska, opora v zákoně č. 122/2000 Sb.* RNDr. Jiřího Žalmana z OMG MK ČR. Říká se, že opakování je matkou moudrosti, z tohoto důvodu je jistě vhodné neustále zdůrazňovat na první pohled banální skutečnost, že většina muzejních sbírek jsou sbírky veřejné, to znamená, že „neslouží pouze svému vlastníkovu, potažmo správci, ale slouží všem.“ Což zvyšuje odpovědnost za to, že sbírky jsou a budou hodny trvalého uchování, a to samozřejmě vyžaduje nemalé finanční prostředky na uložení i konzervaci sbírkových předmětů. Dr. Žalman dále konstatuje, že většině muzeí chybí peníze na nákupy skutečně kvalitních sbírkových předmětů, a sbírají tedy „především to, co je zadarmo, tj. především archeologické nálezy, přírodniny, věci darované z pozůstalostí apod.“

Toto konstatování skutečně správně odráží faktický stav, kdy většina muzeí a galerií nedostává pravidelně od zřizovatelů účelově vázané finanční prostředky na nákup sbírek. Nicméně jsem přesvědčen, že v případě oněch sbírkových předmětů „zadarmo“

neberou muzea a galerie do sbírek kolekci, co se jim naskytne, ale postupují v souladu se svými plány tvorby sbírek.

V této souvislosti by bylo zajímavé se dozvědět, kolik MK ČR či orgány samosprávy poskytují muzeím a galeriím finančních prostředků na nákup sbírek a zda jde o zvlášť vyčleněné finance, jejichž výši muzea a galerie předem znají a mají je k dispozici už od počátku každého kalendářního roku. Samotný údaj, kolik MK ČR poskytlo na nákup sbírek v rámci programu ISO, by byl zajímavý pro srovnání s údaji, které najdeme v jednom z dalších příspěvků *Akviziční činnost muzeí a galerií vo svetle legislativy Slovenskej republiky* PhDr. Gabriely Podušelové ze Slovenského národního muzea v Bratislavě. Dozvídáme se tu, že v letech 2006–2013 slovenské ministerstvo kultury poskytlo na akviziční činnost muzeí prostřednictvím dotačních programů ročně částky od 90 000 do 116 000 Eur.

Sběratel žehliček příkladem

Nejpodstatnější v článku dr. Žalmana jsou ovšem části věnované zkvalitňování sbírek vyřazováním sbírkových předmětů. Sbírkové předměty evidované v CES je možné, pokud nezvyšují kvalitu sbírky, vyřazovat jediné z důvodu tzv. přebytku. Tento nástroj je ale podle dr. Žalmana využíván nedostatečně. A důvod: „snad proto, že to je pracné, snad z obav, aby nedošlo k omylu, snad proto, že muzeím činí potíže přebytku řádně zdůvodnit.“ Toto tvrzení samozřejmě stojí za zamyšlení zvláště v souvislosti s „pohádkovým příběhem“, který dr. Žalman uvádí na závěr. Jeho

hrdinou je soukromý (!) sběratel žehliček a všeho, co souvisí s tepelnou úpravou prádla. A kvalitu této sbírky obdivují i odborníci, ačkoli její vlastník je – pokud jde o rozsah sbírky – limitován manželkou, která po přestěhování z bytu v Brandýse nad Labem do zemědělské usedlosti na Šumavě vyhradila manželovi na jeho sbírku jen dvě místnosti a chodbu. „*Manžel se s tím obdivuhodně vyrovnal, sbírku dál doplňoval novými přístřky, ale také vyměňoval, prodával, rozdával a přiznal se, že s těžkým srdcem také vyhazoval.*“ Obdiv, který z tohoto textu k sbírkotvorné praxi soukromého sběratele zaznívá, naznačuje, že by měl být příkladem pro všechna muzea a galerie.

De-akcese v praxi

Jako příklad má ale tento pohádkový příběh dvě slabá místa. Onen soukromý sběratel zjevně nemá svou sbírku zapsanu v CES, a na rozdíl od muzeí a galerií zřizovaných kraji a obcemi sbírku nejen spravuje, ale je také jejím výlučným vlastníkem. Muzea a galerie, které sbírky pouze spravují, nemohou s tímto „dlouhodobým hmotným majetkem“ ve vlastnictví kraje či obce nakládat pouze dle vlastního uvážení, tedy ho bez problémů prodávat, vyměňovat a vyhazovat. Jakékoli vyřazení sbírkového předmětu je skutečně velmi pracné.

Pokud sbírkotvorná komise na základě návrhu kurátora usoudí, že předmět sbírky nezhodnocuje, je nutno požádat o vyřazení předmětu z CES z důvodu přebytku. Pokud se tak stane a nejde o předmět, který fyzicky došlo (např. že betlémová figurka, tzv. chlebánek, byla zcela rozežrána hmyzem), neznamená to, že jej může muzeum automaticky s kýmkoli vyměnit, nebo ho prodat a za získané peníze koupit jiný předmět, který by sbírku zhodnotil. O tom, co se stane se sbírkovým předmětem, který neztratil svou užitnou hodnotu, totiž musí jako v případě jakékoli jiné

směny či prodeje majetku rozhodnout zastupitelstvo. Takže jde včetně vyřazení z CES o proces dlouhodobý a v případě prodeje majetku obce či kraje nemusí být ani jisté, zda zřizovatel takto získané finanční prostředky poskytne své příspěvkové organizaci na nákup jiných sbírkových předmětů. A i kdyby je poskytl, bude onen sbírkový předmět, kvůli němuž muzeum absolvovalo tento proces de-akvizice, ještě na trhu k dispozici?

Náskok soukromých sběratelů

V souvislosti s dlouhodobým podfinancováním akviziční činnosti muzeí a galerií je mimořádně podnětný příspěvek *Tres faciunt collegium: veřejné sbírky, soukromé sbírky a umělecký trh* Mgr. Marcely Chmelařové, šéfredaktorky portálu Artplus.cz. Autorka upozorňuje především na skutečnost, že význam soukromého sběratelství pro veřejný sektor vzrůstá právě proto, že pro muzea umění a galerie jsou výtvarná díla, která se prodávají na aukcích, většinou finančně nedostupná, případně jsou akvizice v souvislosti s bojem o přežití těchto institucí záležitostí podružnou.

Mgr. Chmelařová také zcela jasně ukazuje, proč je závěrečný pohádkový příběh, uváděný dr. Žalmanem, skutečně pohádkou. Soukromý sběratel

je totiž oproti „*veřejným správcům (...)* obvykle silnější nejen co do osobního úsilí a iniciativy“ a co do rychlosti jednání a rozhodování, ale především co do financí. Proto se podle autorky veřejné sbírky umění snaží, pokud je to možné, o akvizice současného umění na primárním trhu přímo od umělců, zatímco nákupy na sekundárním trhu jsou většinou mimo jejich finanční možnosti.

Přesto je potřeba, aby pracovníci veřejných sbírkových institucí sledovali tento sekundární trh. Jak autorka zdůrazňuje, to, co dnes získávají do svých sbírek soukromí sběratelé nákupy u nás i v zahraničí, totiž umožňuje hlubší poznání díla jednotlivých umělců a hraje nepochybně významnou roli ve výstavní činnosti veřejných muzeí umění, pokud připravují profilové výstavy těchto umělců.

Příklad Židovského muzea

Z hlediska de-akvizice obsahuje nejvíce konkrétních faktů závěrečný příspěvek *Akviziční a de-akviziční činnost Židovského muzea v Praze v uplynulém dvacetiletí* Mgr. Jitky Korbelové, Mgr. Pavliny Schneider a PhDr. Dany Veselské, Ph.D., z poradatelského muzea. Autorky v úvodu vysvětlují, s jakými problémy se správci sbírek Židovského muzea potýkají.

Muzeum vzniklo v roce 1994 jako zájmové sdružení právnických osob navazující na činnost Státního židovského muzea v Praze a v následujících dvou letech byl proveden audit sbírek, při němž byly do sbírky zapsány všechny předměty bez přírůstkových a inventárních čísel, nalézající se v depozitářích. Přitom mnohé z nich žádným přínosem pro sbírky nebyly. Proto je de-akviziční činnost v praxi Židovského muzea tak důležitá.

Konkrétně bylo v letech 2003–2013 vyřazeno 240 evidenčních čísel sbírkových předmětů, přičemž při vyřazení z důvodu přebytku byly některé předměty předány jiným muzejním institucím, nebo šlo o vrácení předmětů oprávněným vlastníkům v rámci restitucí. Pro praktickou činnost jiných muzeí je ale důležitější upozornění na vyřazování předmětů, které nezhodnocují sbírku (např. fragmenty dlaždic). Jak autorky připomínají, „*jednání Sbírkotvorné komise o vyřazování jsou často bouřlivá, v důsledku však vedou k preciznějšímu formulování obsahu a charakteru sbírkového fondu, k prohloubení argumentace nejen při zdůvodňování samotného vyřazování, ale samozřejmě i na opačném pólu rozvoje sbírkového fondu, tedy v argumentaci při činnosti akviziční.*“

Pracovníci muzeí se nad sborníkem mohou zamyslet a porovnat teorii i praxi jiných muzeí s tím, jak akviziční a de-akviziční činnost probíhá u nich. Muzejní sbírky musejí být skutečně živým organismem, který by neměl odrážet jen sběratelský zájem kurátorů sbírek, ale měl by mít v základu jasnou vizi toho, kam dané muzeum směřuje a jaké poselství svými sbírkami chce předat budoucím generacím.

Sborník *Akviziční a de-akviziční činnost muzeí a galerií* je možno zakoupit prostřednictvím e-shopu Židovského muzea v Praze nebo objednat u Kláry Kinzlerové (klara.kinzlerova@jewishmuseum.cz).

FOTO: ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

Seminář Akviziční a de-akviziční činnost muzeí a galerií v Židovském muzeu v Praze